

Снедкова Л. А.

старший викладач – методист Харківської гуманітарно-педагогічної академії, здобувач кафедри інтерпретології та аналізу музики Харківського національного університету мистецтв імені І. П. Котляревського

СУЧАСНЕ АНСАМБЛЕВЕ МУЗИКУВАННЯ ЗА УЧАСТЮ БАЯНА ТА АКОРДЕОНА В СЛОБОЖАНЩИНІ

Анотація. У статті висвітлюється творчість народних ансамблево-інструментальних колективів Слобожанщини, досліджуються їх жанрово-виконавські різновиди.

Ключові слова: камерно-інструментальна творчість, ансамблеве музикування, жанрово-виконавські різновиди, баян, акордеон.

Аннотація. Снедкова Л.А. Современное ансамблевое музицирование с участием баяна и аккордеона в Слобожанщине. В статье освещается творчество народных ансамблево-инструментальных коллективов Слобожанщины, исследуются их жанрово-исполнительские разновидности.

Ключевые слова: камерно-инструментальное творчество, ансамблевое музицирование, жанрово-исполнительские разновидности, баян, аккордеон.

Annotation. Snedkova L. *Sovremennoe band muzicirovanie with participation a bayan and accordion in Slobozhanschine.* Work of ensemble collectives of Slobozhanschyna is illuminated in the article, their genre-carrying out varieties are investigated.

Keywords: *vestibule-instrumental work, ensemble carrying out, genre-carrying out varieties, bayan, accordion.*

Актуальність теми. Інтерес композиторів і виконавців до камерно-інструментальної творчості спричинив появу численного доробку, що став окрасою сучасної української музики. При цьому визначилися певні регіональні ознаки камерно-інструментального музикування, зумовлені не лише традиціями музичного життя, але й суто індивідуальними рисами художнього світогляду виконавців. Як зазначила Н. Дика: «Діяльність нового покоління митців 80-х-початку 90-х років в різних регіональних школах активізувала українську камерно-інструментальну творчість» [2, с. 11].

Метою даної статті є вияв жанрово-виконавських різновидів народно-інструментального ансамблевого музикування в Слобожанщині останньої третини ХХ ст.

Найбільш стабільними і постійно діючими є філармонійні камерно-інструментальні ансамблі, до складу яких входять переважно визначні музиканти, лауреати міжнародних та всеукраїнських конкурсів. Отримавши статус філармонійних, ці колективи одержали потужні можливості для самоствердження: це і організація концертних виступів, і планові гастрольні поїздки, композиторські контакти з метою постійного оновлення репертуару. Педагогічно-студентські ансамблі були менш стабільними концертуючі, проте вони перманентно виникають у професійних музичних закладах. Їх вирізняє тяжіння до експерименту і сучасних форм мислення.

Активна концертна діяльність фундаторів Харківської баянно-акордеонної школи в 50 – 90-х рр. ХХ сторіччя В. Подгорного, В. Сухініна, В. Овода, П. Потапова, І. Кріщина, В. Дядечко, О. Назаренка, А. Курисько, Ю. Авраменка, Т. Большакової, О. Гуріна, І. Ліпницького, Л. Гури, В. Лесневського, С. Сердюка, О. Міщенко, І. Снедкова, А. Гетьмана, Д. Шаршуня, А. Стрільця, А. Гейко та ін. сприяли утвердженню регіональної виконавсько-ансамблевої школи в соціокультурному просторі України.

Серед найвідоміших колективів міста Харкова слід назвати: оркестри та ансамблі, які існують за бюджетні кошти: оркестр та ансамбль театру народної музики України «Обереги» Харківської міської ради (художній керівник заслужений діяч мистецтв Ю. Алжнев, диригент А. Стрілець); інструментальний ансамбль «3+2». (Харківська обласна філармонія, художній керівник професор І. Снедков); «Ярмарок» (Харківський обласний дім народної творчості. Художній керівник В. Гейко); б) творчі колективи вищих та середніх навчальних закладів: «Сірий Фольк» (ХДУМ, керівник Ю. Яковенко); «Цим-Бан-До» (ХДАК, керівник Н. Мельник); «Стожари» (ХДАК, керівник О. Савицька); «Гротеск» (ХНПУ ім. Г.С. Сковороди, керівник М. Данилюк); «Веселі лошкарі» (ХГПА, керівник заслужений артист України С. Добров); капела бандуристів (ХДУМ, керівник Н. Мельник); «Народник» (ХГПА, керівник О. Співак); «Гончарівські музики» (Харківське училище культури, керівник А. Дудка); навчальні оркестри: ХДУМ ім. І. П. Котляревського (керівник заслужений діяч мистецтв, професор Б. Михеєв); ХДАК (керівник заслужений діяч мистецтв, професор Т. Большакова, диригенти заслужений артист України В. Цицарев,

Надійшла до редакції 13.09.2012

ст. викладач О. Гончаров); Харківського музичного училища М.Б. Лятошинського (диригент заслужений діяч мистецтв України В. Городовенко), Харківського училища культури (диригент С. Орач), Харківської гуманітарно-педагогічної академії (керівник Н. Костенко), ансамбль народної музики «Надія» (диригент заслужений діяч мистецтв України В. Городовенко).

Всебічний обмін досвідом, а також демонстрація власних здобутків знаних виконавців-інструменталістів спонукала до власної творчості талановитих студентів-виконавців, які створюють однорідні по інструментальному складу ансамблі. Найяскравіші імена серед дуєтів баяністів – Д. Шаршонь, А. Гетьман; А. Акулов, В. Василенко; А. Агаєв, Р. Столбунов; Л. Верещако, Д. Жаріков; Р. Кудря, П. Архіпенко.

Новітні ансамблі за участю баяна та акордеона створили випускники та студенти мистецьких вищих навчальних закладів Харкова протягом 2006-2012 рр.: серед них – квартет народних інструментів «ТД» (керівник Л. Верещако); ансамбль «Симфод-жаз» (керівник А. Акулов); ансамбль під керуванням А. Мовчана, ансамбль «Ах, гітара» (керівник О. Тулінов); ансамбль «Весела банда» під керуванням Ю. Дьяченка; ансамбль театру «Розмарія» (керівник А. Шейко). Багато з них брали участь в національних та міжнародних конкурсах та отримали звання лауреатів та дипломантів. Концертно-просвітницька діяльність цих аматорських та студентських колективів є одним із чинників протидії засиллю беззмистовних творів поп-мистецтва, негативні наслідки побутування якого відмічає прогресивна музично-педагогічна громадськість усього світу.

Розвиток Харківської ансамблево-інструментальної школи музикування відбувався не ізольовано від загальноукраїнських процесів. Композиторська творчість заслужених діячів мистецтв України В. Подгорного, Б. Міхєєва, А. Гайдєнка, М. Стецюна, Ю. Алжнєва, здобутки в науково-дослідній діяльності професорів Т. Большакової, Л. Горєнка, О. Назарєнка, В. Ніколаєва, О. Міщенка, доцентів Л. Манзюк, Л. Шемет, І. Снедкова, В. Цицарева та методико-педагогічна діяльність провідних викладачів вищих та середніх мистецьких навчальних закладів Харкова сприяли оптимізації процесу виховання баяністів [6, с. 68].

На початку 90-х рр. ХХ ст. у зв'язку з реформуванням державної політики в області мистецтва сталося скорочення кадрів харківської філармонії, на базі якої музикувала більшість народних ансамблів за участю баяна. Виконавці продовжують пошук і оновлюючи жанри, види, стилі музикування і відкривають новий етап розвитку ансамблевого жанру, пов'язаний з популяризацією *ансамблів малих форм змішаного жанру*.

Визначимо найбільш відомі ансамблеві колективи Слобожанщини (за класифікацією Л. Пасечняк [3, с. 9]), що розрізняють:

1) **за інструментарієм:** однорідні та неоднорідні, підвиди якого визначає поєднання темброво-споріднених народних інструментів (бандура і гітара); темброво-споріднених народних і класичних інструментів (баян і флейта); темброво-відмінних

народних інструментів (баян і бандура); темброво-відмінних народних і класичних інструментів (акордеон і віолончель). Це такі ансамблі як «Цим-Бан-До» (ХДАК, керівник Н. Мельник); «Стожари» (ХДАК, керівник О. Савицька); квартет народних інструментів «ТД» (керівник Л. Верещако); ансамбль під керуванням А. Мовчана, ансамбль «Ах, гітара» (керівник О. Тулінов); ансамбль «Весела банда» під керуванням Ю. Дьяченка; ансамбль театру «Розмарія» (керівник А. Шейко);

2) **за характером побутування:** автентичні (в народному середовищі з використанням традиційної музики); аматорські колективи як перехідний вид, що став сполучною ланкою між автентичним та професійно-академічним народно-інструментальним ансамблем мистецтвом; професійно-академічні. Це – «Ярмарок» Харківський обласний дім народної творчості (керівник В. Гейко), «Веселі лошкарі» (ХГПА, керівник заслужений артист України С. Добров);

3) **за репертуаром:** академічні народно-інструментальні ансамблі (камерно-інструментальні ансамблі, камерні вокально-інструментальні ансамблі); джазові та естрадні ансамблі з використанням народного інструментарію. Такі ансамблі як «3+2», «Сірий Фолк», «Гротеск» (ХНПУ ім. Г.С. Сковороди, керівник М. Данилюк); ансамбль «Симфод-жаз» (керівник А. Акулов).

Сучасні ансамблеві колективи за трьома визначеними критеріями слід віднести до *ансамблю малих форм змішаного жанру*. Для визначення специфіки жанрово-виконавських різновидів сучасного ансамблевого музикування за участю баяна та акордеона надається наступна дефініція.

Ансамбль малих форм змішаного жанру – це такий різновид колективного музикування на народних та академічних інструментах, який заснований на ансамблево-виконавських нормах спілкування, та виконує твори малих форм, поєднуючи у власному новоствореному репертуарі стильову множинність сучасного музичного мистецтва (класика, джаз, фолк, популярна музика).

Баянні дуєти (однорідні ансамблі) стали класикою народно-ансамблевого жанру. Саме баянні дуєти *встановили традицію* перекладень творів західноєвропейської та російської музики як основи народно-ансамблевого репертуару. Серед найяскравіших учасників назовемо імена В. Подгорного, В. Сухініна, В. Овода, П. Потапова, О. Ярового, І. Кріцина, Є. Вашєнка, В. Дядєчко, О. Назарєнка, А. Куриська, Ю. Авраменка, Т. Большакової, О. Гуріна, І. Ліпницького, Л. Гури, В. Лєснєвського, С. Сердюка, О. Міщенка, І. Снедкова, О. Співача, А. Гетьмана, Д. Шаршоня, А. Стрільця, А. Гейко та інших виконавців та викладачів музичних факультетів та мистецьких вузів Слобожанщини. Поряд з цим відбулося посилення взаємозв'язку «виконавство – композиторська творчість». Спрямованість музикантів на гру в ансамблі мала два аспекти: *просвітницький* (пов'язаний з активною концертною діяльністю в широких колах слухачів Слобожанщини) і *творчий* (по-

шуки нових композиторських і виконавських засобів виразності).

У сфері сучасного ансамблевого музикування за участю баяна та акордеона знайшли прояв багато тенденцій, що властиві українській культурі в цілому: неоромантизм 70-х років проявився в збагаченні жанру обробки; постмодернізм культури кінця 90-х років вплинув на трансформацію провідних жанрів баянно-ансамблевого репертуару (транскрипції, фантазії, перекладення).

Жива практика народно-ансамблевого музикування другої половини ХХ ст. на Харківщині відбила спільне прагнення музикантів відповідати новим, об'єктивно існуючим вимогам виконавської культури. До таких відноситься: поєднання композиторської та виконавської творчості; досконале володіння технікою гри; створення універсального репертуару; використання елементів театралізації. Цілісний погляд на процеси розвитку ансамблевого музикування в харківському регіоні дає підстави припустити, що процес становлення цього виду народного музикування ще далеко не завершений: йдуть пошуки оптимальних за кількістю складу колективів, модернізуються старі, вводяться нові інструменти, спостерігається прагнення розширити темброві і репертуарні кордони.

Друга половина ХХ ст. у Харкові проходить під знаком новацій народно-інструментального ансамблевого виконавства. Пошук нових можливостей, як технічних, так і тембральних, послужив поштовхом до виникнення ряду ансамблів змішаних інструментів. Спостерігається прагнення ще більш розширити не лише темброву, але й жанрову палітру ансамблю; відбувається постійне збагачення репертуару новими оригінальними творами, а також власними транскрипціями. Тобто по суті, продовжується пошук нової концепції народного ансамблевого виконавства.

У Харкові ці процеси тісно пов'язані з ім'ям професора Харківського національного університету мистецтв ім. І. П. Котляревського, лауреата міжнародних та національних конкурсів Ігоря Івановича Снедкова, який мав безпосереднє відношення до народження змішаних ансамблів за участю баяна та акордеона. Цей відомий музикант належить до когорти середнього покоління Харківської баянної школи¹.

Навчаючись в консерваторії, Ігор Іванович відчув на собі не лише вплив школи В. М. Горенко, але й школи В. Я. Подгорного, оскільки багато спілкувався з Володимиром Яковичем стосовно музики, що написана для баяну, про виконавські підходи до створення самобутніх творів для баяну, прийомах гри. Усе це плідно вплинуло на його подальшу виконавську і педагогічну роботу цього музиканта. Як соліст І. І. Снедков неодноразово представляв національне мистецтво за кордоном у США, Франції, Норвегії,

Бельгії, Німеччині, Італії, Люксембурзі, Іспанії, Болгарії, Литві, Білорусії, Росії.

І. І. Снедков записав понад 40 фондів записів на Національному та Російському держтелерадіо, 4 компакт-диска; виступав з симфонічним оркестром Харківської обласної філармонії під керівництвом В. Жордані та Ю. Янка. У творчій співдружності з В. Я. Подгорним, Ж. Колодубом, М. Корндорфом, Б. Претчем, О. В. Міщенко та іншими композиторами він створив нові оригінальні твори для дуету баяністів.

Згадаємо і про історичну місію дуета баяністів у складі: І. І. Снедков – О. В. Міщенко, який у 80-90-ті роки минулого століття отримав широке визнання на Україні та за її межами, швидко завоював популярність як в професійних, так і любительських колах. Цей дует став дипломантом III Всеросійського конкурсу виконавців на народних інструментах (Тула, 1986 р.), лауреатом I премії міжнародного конкурсу в Німеччині (Клінгенталь, 1996 р.), лауреатом III премії міжнародного конкурсу відеозаписів «Кубок Далекого Сходу» (Владивосток, Росія). Будучи пристрасним прихильником ансамблевого мистецтва, Ігор Іванович знаходиться в постійному творчому пошуку, результати якого утілилися в створенні декількох колективів.

Саме новаторський підхід І. Снедкова до розуміння завдань народно-ансамблевого музикування сприяв народженню ансамбля народних інструментів **нового типу** з назвою «3+2». Створений у 1998 р. він став, за словами О. Харченко, «...точкою перетину найрізноманітніших напрямків і тенденцій сучасної культури, як професійної, академічної, так і поп-культури» [6]. Саме ансамбль «3+2» з його оригінальними знахідками у сфері народно-ансамблевого виконавства, стояв у витоків тенденції створення високохудожніх народних інструментальних ансамблів («Гротеск», «Bis+X», «Слобожанські балалайки», «Стожари», «Сірий Фольк»). Всі вони відносяться до вказаного вище жанрово-виконавського різновиду – *ансамбль малих форм змішаного жанру*.

Одним з найважливіших завдань ансамблю є популяризація народних інструментів не тільки в професійних колах, але і в середовищі «масового» слухача. Прагнення до втілення цього завдання привело до синтезу в їхній творчості різних стилів і жанрів. Популярні теми у джазовій обробці набувають неповторного колориту. Комплексне поєднання традиційних і специфічно баянних та акордеонних виконавських виражальних засобів як аспект творчого композиторського мовлення, збагачених теоретично обґрунтованою методологією мікро-макроінтонуювання, характеризує зразки найвищої майстерності сучасних виконавців ансамблів малих форм змішаного жанру.

Колективи активно ведуть творчу концертну діяльність, збагачуючи свій репертуар новими творами харківських та зарубіжних композиторів, а також своїми власними аранжуваннями. Репертуарний, жанрово-стилістичний досвід музикування знайшов своє відображення в побутуванні (функціонуванні) ансамблів малих форм змішаного жанру.

¹ Ігор Іванович Снедков – яскравоталановитий виконавець-баяніст, соліст, ансамбліст, досвідчений педагог, зав. кафедрою народних інструментів Харківського національного університету мистецтв ім. І. П. Котляревського. Закінчив Харківський інститут мистецтв (1974-1979, клас М. В. Чекмарьова) та асистентуру-стажування у Російській академії музики ім. Гнесіних (1982-1985, клас М. Й. Імханицького).

Висновки. Художні орієнтири, трансформовані в камерно-інструментальному жанрі сьогодні, визначаються спрямуваннями загального культурного процесу. Народний інструментальний ансамбль є творчою лабораторією у пошуках нових образно-стильових напрямків української музики і форм взаємодії композиторської та виконавської творчості.

Джаз і фольклор у поєднанні з елементами перфомансу надали ансамблям можливість знайти свій «слобожанський стиль» – «фольк-поп-джаз». Харківські баяністи та народні інструментальні ансамблі беруть участь у міжнародних конгресах, фестивалях, семінарах і конкурсах, наприклад таких, як «Гран-прі» (Франція), «Приз Кастельфідардо» (Італія), Міжнародний конкурс у Клінгенталь (Німеччина), «Арасате Хірія» (Іспанія) і інших. Налагоджені тісні зв'язки з Всесвітньою конфедерацією акордеоністів (США), яка щорічно проводить міжнародні конкурси, і таким авторитетним конкурсом, як «Трофей Світу».

Соціальна значущість ансамблевого музикування безперечна. Воно сприяє цілеспрямованому поширенню високого мистецтва. Але виконавський досвід ансамблевого музикування за участю баяна та акордеона, досягнення на творчій ниві митців Слобожанщини не в повній мірі досліджено і потребує подальшого вивчення.

Література:

1. Давидов М. А. Історія виконавства на народних інструментах. Підручник для вищих та середніх музичних навчальних закладів. НМАУ ім. П. І Чайковського. – К., 2005. – С.116-132.
2. Дика Н. О. Камерно-інструментальний ансамбль в Україні. Творчість і виконавство (1960—1980 рр.) : дис. ... канд. мистецтвознав. : 17.00.03 / Дика Ніна Орестівна. — К., 2001. — 168 с.
3. Пасічняк Л. М. Академічне народно-інструментальне ансамблеве мистецтво України ХХ ст.: історико-виконавський аспект : дис. ... канд. мистецтвознав. : 17.00.03 / Пасічняк Лілія Михайлівна. — Івано-Франківськ, 2007. — 255 с.
4. Снедков І. І. Фундатори харківської баянної школи / І. Снедков // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції : до 70-річ. каф. нар. інструм. Київ. консерваторії (НМАУ) ім. П. І. Чайковського [зб. наук. ст. / ред.-упоряд. Микола Андрійович Давидов]. — К., 2010. — С. 42-51.
5. Снедкова Л.А. Народно-інструментальне мистецтво Харкова: здобутки та проблеми // Харків у контексті світової музичної культури: події та люди [Текст]: матеріали міжнар. наук.-теор. конф., 3-4 квітня 2008 р. / Харк. держ. акад. культури [заг. ред. В. М. Шейка; відп. ред. І. І.Польська]. – Харків : ХДАК, 2008. – С. 65-66.
6. Харченко. А. Развитие ансамблевого искусства исполнения на народных инструментах (во второй половине XX века) на Харьковщине : магистерская работа (научн.рук. Ю. В. Николаевская). – Харьков, ХНУМ им. И. П. Котляревского, 2005. – 69 с.